

Sygn. akt: WZ 3/17

POSTANOWIENIE

Dnia 21 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marek Pietruszyński (przewodniczący, sprawozdawca)

Protokolant : Marcin Szlaga

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej ppłk. Macieja Nowaka
w sprawie wniosków Ministra Sprawiedliwości i G.S. wnuczki S.K. o unieważnienie
wyroku wydanego przez Wojskowy Sąd Rejonowy w G. w dniu 31 października
1946 r. wobec S.K. vel W., po rozpoznaniu w Izbie Wojskowej na posiedzeniu w
dniu 21 marca 2017 r., zażalenia G.S. - wnuczki S.K. na postanowienie
Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 grudnia 2016 r., sygn. akt Ko .../16,
po wysłuchaniu wniosku Prokuratora

p o s t a n o w i ł:

- uchylić postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w P. z dnia 20 grudnia 2016 r. (sygn. akt Ko .../16) w części dotyczącej nieuwzględnienia wniosku w zakresie stwierdzenia nieważności wyroku z dnia 31 października 1946 r. (sygn. akt R .../46) b. Wojskowego Sądu Rejonowego w G. odnośnie do skazania S.K. vel W. za przestępstwo z art. 1 § 2, § 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. i sprawę w tym zakresie przekazać temu Sądowi do ponownego rozpoznania,
- utrzymać w mocy zaskarżone postanowienie w pozostałej części, w której koszty postępowania ponosi Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Wyrokiem b. Wojskowego Sądu Rejonowego w G. z 31 października 1946 r. (sygn. akt R .../46) S.K. został uznany za winnego tego, że: 1) „w marcu 1945 r. w C, będąc dowódcą Kompanii czołgów Szkoły Podchorążych wbrew swemu obowiązkowi wojskowemu i w celu trwałego uchylenia się od tegoż obowiązku opuścił swą jednostkę - Szkołę Podchorążych w C., a to w zмовie i wspólnie z całą Kompanią, przy zabraniu broni, pozostając po za tą jednostką do dnia ujęcia to jest do dnia 1.04.1946 r.”, tj. popełnienia przestępstwa z art. 118 § 2 w zw. z art. 115 KKWP, 2) „od marca 1945 r. do 25 marca 1946 r. na terenie powiatu C. i na terenie [...] usiłował zmienić przemocą ustrój Państwa Polskiego, a to w ten sposób, że wstąpiwszy w marcu 1945 r. do nielegalnej i wywrotowej organizacji „C.” objął dowództwo placówki Nr 2 tejże organizacji w R., zorganizował i uzbroił trzy plutony w łącznej sile 120 ludzi, a następnie przeniósłszy się na teren Wybrzeża, zorganizował w O. własny oddział dywersyjno-rabunkowy z ekspozyturą w S., dla którego gromadził wielką ilość broni mającej być użytą przeciwko urządzeniom demokratycznego ustroju w Polsce i z którym podporządkował się rozkazom pełnomocników organizacji wywrotowej, występującej pod szyldem A.K., a to rozkazom „T.”, „C.” i „Z.”- tj. za winnego popełnienia przestępstwa z art. 86 § 2 KKWP, 3) „w marcu 1946 r. w G. podżegał osk. osk. D., E. i J. oraz osobnika o nieustalonym nazwisku, a pseudonimie „W.” do gwałtownego zamachu na osobę Sekretarza Komórki P.P.R. w O. ob. G. W. i celem wykonania zamachu wręczył tymże broń palną, pistolety różnego systemu, przy pomocy, których został zamach śmiertelny dla G. skutkiem przeprowadzony”, tj. za winnego popełnienia przestępstwa z art. 1 § 2, § 3 Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. Za popełnienie każdego z tych przestępstw S.K. został skazany na karę śmierci. Nadto wskazanym wyrokiem S.K. został uznany za winnego tego, że „w marcu 1946 r. w G. podżegał osk. osk. D., E., P. H., a nadto osobników o pseudonimach „C.” i „S.” do dokonania napadu rabunkowego na Spółdzielnię „Z.”, czego też ci w dniu 2.03.1946 r. dokonali, zabierając z tej Spółdzielni przy użyciu przemocy kwotę 52 130 zł, - w marcu 1946 r. w G. podżegał osobników o pseudonimach „C.”, „W.” i „G.” do dokonania napadu rabunkowego na Państwowy Monopol Spirytusowy, czego też ci w dniu 11.03.1946 r. dokonali, zabierając przy użyciu przemocy kwotę

85 000 zł, - w marcu 1946 r. w G. podżegał S. K. za pośrednictwem L. K. do dokonania napadów rabunkowych, na skutek czego S. w dniu 12.03.1946 r. w S. przeprowadził wspólnie z osk. osk. D. i S. napad na Państwowy Monopol Spirytusowy, skąd przy użyciu przemocy zabrano kwotę 80 000 zł”, tj. popełnienia przestępstwa z art. 27 KKWP w zw. z art. 259 kk z 1932 r. i za to został skazany na karę 10 lat więzienia. W miejsce kar jednostkowych wymierzono S. K. vel W. karę łączną śmierci oraz orzeczono pozbawienie praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na zawsze i przepadek całego mienia.

Przedmiotowym wyrokiem S.K. został uniewinniony od tego, że: A) „w czerwcu 1945 r. i w lipcu 1945 r. we wsiach H. i N. podżegał członków nielegalnej, wywrotowej organizacji „ C.” do zabicia 13 osób spośród ludności cywilnej, tj. od zarzutu zbrodni z art. 27 KKWP w zw. z art. 225 § 1 kk.”, B) „dnia 11 lutego 1946 r. w K., przy użyciu broni palnej dokonał gwałtownego zamachu na osobę milicjanta W. z powodu pełnienia przez tegoż obowiązków służbowych w pościgu za bandytami, tj. od zarzutu zbrodni z art. 1 § 3 Dekretu z 16.11.1945 r.”

Minister Sprawiedliwości złożył wniosek o unieważnienie wskazanego wyroku, gdyż S. K. został skazany za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, która polegała na uchyleniu się od obowiązku wojskowego i przynależności do nielegalnej organizacji.

Wojskowy Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 8 grudnia 2011 r. stwierdził nieważność wyroku wydanego wobec S.K. vel W. w zakresie skazania za czyny określone w art. 118 § 2 KKWP w zw. z art. 115 KKWP, art. 86 § 2 KKWP oraz 27 KKWP w zw. z art. 259 kk z 1932 r. Tymże postanowieniem nie uwzględniono wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku w zakresie skazania za czyn określony w art. 1 § 2, § 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r. Natomiast bez rozpoznania pozostawiono wniosek odnośnie do stwierdzenia nieważności wyroku w części uniewinniającej S.K. vel W. od popełnienia czynów z art. 27 KKWP w zw. z art. 225 § 1 k.k., art. 1 § 3 Dekretu z 16 listopada 1945 r.

Postanowienie to nie zostało zaskarżone przez wnioskodawcę ani prokuratora i zyskało status prawomocności.

W dniu 2 czerwca 2016 r. do Wojskowego Sądu Okręgowego w P. wpłynęło zażalenie wnuczki S.K. - G.S. zamieszkałej w Australii.

Sąd Najwyższy -Izba Wojskowa postanowieniem z dnia 29 września 2016 r., sygn. akt: WZ 15/16 uchylił zaskarżone postanowienie w całości. Powodem takiego rozstrzygnięcia była stwierdzona przez sąd odwoławczy bezwzględna przyczyna odwoławcza określona w art. 439 § 1 pkt 7 k.p.k., tj. sprzeczność uniemożliwiająca wykonania orzeczenia, gdyż w istocie w sprawie nie wiadomo było, zdaniem tego Sądu, dokładnie jakiego historycznego wyroku dotyczyło zaskarżone orzeczenie. Uchylając orzeczenie w całości i przekazując sprawę do ponownego rozpoznania Sąd odwoławczy wskazał na potrzebę jednoznacznego sprecyzowania przedmiotu rozpoznania, a to wobec treści wniosku. Wskazał również na zasadność wyjednanie oświadczenia od skarżącej o zakresie rozpoznania bądź wniosku skarżącej w przedmiocie unieważnienia wyroku.

Sąd odwoławczy podniósł również, że po ponownym rozpoznaniu sprawy sąd meriti rozstrzygnięcie swoje powinien uzasadnić, odwołując się do materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy Wojskowego Sądu Rejonowego w G. o sygn. Sr .../46, pozwalającego na szczegółowe rozważania, co do charakteru działalności S.K. i to w odniesieniu do każdego z zarzucanych mu czynów. Sąd odwoławczy wskazał również, że uwadze sądu nie powinien ująć fakt, iż bezpośredni sprawcy śmierci W. G. zostali zrehabilitowani.

W trakcie ponownego rozpoznania sprawy G. S. wniosła o stwierdzenie nieważności całego wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w G. wydanego wobec S.K., a Minister Sprawiedliwości podtrzymał pierwotnie złożony wniosek o unieważnienie wyroku wydanego wobec S.K. w części odnoszącej się do dwóch czynów, przynależności do nielegalnej organizacji oraz uchylania się od obowiązku wojskowego.

Procedując w przedmiocie obu wniosków, Wojskowy Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 20 grudnia 2016 r. (sygn. akt Ko. .../16) stwierdził nieważność wyroku z dnia 31 października 1946 r. (sygn. akt R .../46) Wojskowego Sądu Rejonowego w G. w części dotyczącej S.K. vel W. w zakresie skazania za

czyny określone w art. 118 § 2 KKWP w zw. z art. 115 KKWP, art. 86 § 2 KKWP, art. 27 KKWP w zw. z art. 259 kk z 1932 r. Nie uwzględnił natomiast wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku w zakresie skazania S.K. vel W. za czyn określony w art. 1 § 2, § 3 Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r. Bez rozpoznania postawiono wniosek w części dotyczącej uniewinnienia S.K. vel W. od zarzutu popełnienia czynów określonych w art. 27 KKWP w zw. z art. 225 § 1 k.k., art. 1 § 3 Dekretu z dnia 16 listopada 1945 r.

W uzasadnieniu postanowienia Sąd podniósł, że zastrzelenie W. G. sekretarza miejscowej komórki PPR na polecenie S.K. było niewspółmierne do zamierzonego celu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Zdaniem Sądu W. G. nie miał świadomości rodzaju działalności prowadzonej przez S.K. i jego podwładnych. Brak jest również podstaw do stwierdzenia, że W. G. swoimi działaniami zmierzał do ujawnienia organom władzy nazwisk osób biorących udział w organizacji S.K., a samo potencjalne zagrożenie tego ujawnienia, z uwagi na zajmowane przez W. G. stanowiska partyjne, nie mogło stanowić wystarczającego powodu dla wydania rozkazu jego zastrzelenia. Sąd podniósł również, że w tej sprawie doszło do zabójstwa przeciwnika politycznego. Zebrany materiał wykazał, zdaniem sądu, że S. K. nosił w sobie uraz do W. G., a powodem tej niechęci była prawdopodobnie różnica światopoglądowa. Sąd pierwszej instancji skonstatował nadto, że zastrzelenie W. G. było bez wątpienia samodzielną decyzją S.K..

Na to postanowienie zażalenie wniosła wnioskodawczyni G. S. Z treści zażalenia wynika, że wnioskodawczyni skoncentrowała jego zarzuty na rozstrzygnięciu w zakresie nieuwzględnienia wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku wydanego wobec S.K. co do czynu polegającego na podżeganiu określonych osób do gwałtownego zamachu na osobę sekretarza komórki P.P.R. W. G. W uzasadnieniu zażalenia skarżąca podniosła, że w sprawie brak jest dowodów, iż S. K. osobiście wydał wyrok, chociaż mógł zgadzać się z tą decyzją, a zatem ustalone fakty wskazują, że rozkaz ten S. K. przekazał do wykonania swoim podwładnym. Wskazała również, że sąd nie odniósł się do załączonej do akt sprawy ekspertyzy prof. P. N. oraz listu wnuka W. G., które byłyby pomocne w

rozważaniach nad zasadnością wniosku o unieważnienie wyroku również w części dotyczącej czynu skierowanego przeciwko W. G.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Sąd Najwyższy w uzasadnieniu swojego orzeczenia uchylającego pierwsze postanowienie Wojskowego Sądu Okręgowego w P. wydane w przedmiocie wniosku o unieważnienie wyroku zapadłego wobec S.K., stwierdził, że sąd pierwszej instancji rozstrzygając ponownie co do zasadności wniosku powinien odwołać się do obszernego materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy historycznej, pozwalającego na szczegółowe rozważania co do charakteru wszystkich czynów przypisanych S. K. w kontekście spełnienia przez nie przesłanek wskazanych w art. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. Nr. 34, poz. 149 ze zm.). Sąd pierwszej instancji po ponownym rozpoznaniu sprawy wydał merytoryczne orzeczenie o identycznej treści jak pierwsze rozstrzygnięcie sądu meriti, poprzedzając je tym razem analizą dowodów, w której odwołał się do materiałów zgromadzonych w aktach sprawy historycznej, lecz odwołanie to nie było, zdaniem Sądu Najwyższego, pełne. Dowody akcentowane w zażaleniu, jak również istniejące w aktach sprawy o unieważnienie, nie rozważone przez Sąd pierwszej instancji, mogą upoważniać do stwierdzenia o możliwości zaistnienia wątpliwości co do trafności ustaleń Sądu w zakresie okoliczności i powodów wydania polecenia zastrzelenia sekretarza komórki PPR w O.

W zakresie okoliczności wydania tego polecenia, a w szczególności ustalenia osoby rozkazodawcy, w aktach sprawy historycznej znajdują się nie tylko relacje identyfikujące S.K. jako osobę, która wydała ten rozkaz (wyjaśnienia S.K. z 1 kwietnia 1946 r., zeznania i wyjaśnienia H. E. z 29 marca i 5 czerwca 1946 r., zeznania J. D. z 29 marca 1946 r.) ale również dowody osobowe o przeciwnej treści. W tych aktach znajdujemy relację S.K. z 5 kwietnia 1946 r. i kolejną relację (bez wskazania daty jej składania), w której stwierdził, że wydania polecenia zastrzelenia W. G. żądał Z. J. „R.”, a on nie chciał zgodzić się na jego wydanie, motywując to koniecznością porozumienia się z przełożonymi. Wtedy „R.”

skomunikował się z „B.” i tego członka PPR zastrzelili, a do S.K. przysłany został meldunek o tym zdarzeniu. W kolejnych dodatkowych zeznaniach (bez określenia daty ich składania) S. K. podniósł, że wydania wyroku na sekretarza PPR domagał się Z. J. W trakcie referowania tej sprawy przez S.K. „S.” i „B.” „S.” stwierdził, że istnieje rozkaz ich przełożonego „Z.” o konieczności likwidacji wszystkich członków PPR, szczególnie tych zajmujących wyższe stanowiska. S. K. zwrócił się do „B.”, aby w tej sprawie skontaktował się z „R.”, a on za to odpowiedzialności nie bierze i rozkazu zastrzelenia sekretarza PPR nie wydał. W toku rozprawy S. K. nie przyznał się do wydania rozkazu zastrzelenia sekretarza PPR W. G. wyjaśniając, że rozkaz ten został wydany przez „C.”, który następnie przekazał „W.”, który go wykonał. H. E. w relacji z dnia 29 marca 1946 stwierdził, że wyrok na W. G. wydali „T.” i „S”. Z. J., składając zeznania dotyczące okoliczności zabójstwa W. G. stwierdził, że S. K. polecił mu doprowadzić trzech mężczyzn do miejsca zamieszkania W. G., co ten uczynił. J. D. w toku przesłuchania w dniu 19 kwietnia 1946 r. stwierdził, że kpt W. poinformował go, że musimy zabić jednego członka PPR, ponieważ wyrok przyszedł z centrali i zostaliśmy wydelegowani na O. (pisownia oryginalna – dopisek SN) celem wykonania wyroku. W toku rozprawy J. D. wyjaśnił, że dostał od S.K. rozkaz pojechać na O. w celu wykonania zamachu na członka PPR G.. S. K. zeznał, że W. „T.” poinformował go, że „dzisiaj rąbniemy w O. jednego członka PPR, a gdy zapytał dlaczego to W. powiedział, że mają już co do niego przeprowadzony dobry wywiad”. Co do powodów wydania rozkazu zastrzelenia W. G. wywód Sądu ograniczony został do stwierdzenia, że z rozkazu S.K. doszło do zabójstwa przeciwnika politycznego, a zebrany materiał uzasadniał ustalenie, że S. K. nosił uraz do W. G., a powodem tej niechęci była najprawdopodobniej różnica światopoglądowa. Sąd ustalił również, że w sprawie brak jest dowodów, iż działalność W. G. w jakikolwiek sposób zagrażała organizacji S.K.. Tymczasem w aktach historycznych znajduje się relacja H. E. z 29 marca 1946 r., z której wynika, że w marcu 1946 r. „R.” złożył meldunek „T.” i „S.”, iż na jego terenie znajduje się szkodliwy dla organizacji członek PPR W. G. Ze wskazanych już relacji S.K. wynika, że na wydanie rozkazu zastrzelenia W. G. nalegał Z. J. i takie ustalenie zawarte zostało w wyroku, gdzie stwierdzono, iż Z. J. nakłaniał S.K. do dokonania zamachu na osobę W. G. Potwierdzenie inicjatywy Z. J. w kierunku wydania rozkazu

zastrzelenia W. G. odnajdujemy w prywatnej opinii pracownika naukowego Uniwersytetu Gdańskiego, dołączonej do zażalenia wniesionego przez wnioskodawczynię na pierwsze postanowienie wydane w przedmiocie unieważnienia wyroku zapadłego wobec S.K.. W opinii tej, nierozważonej przez sąd, znajduje się wypowiedź wskazująca na możliwy powód zachowania Z. J., która w swojej treści zdaje się nawiązywać do wskazanej relacji H. E. Co więcej, z wypowiedzi powołanego już świadka S. K. wynika, że rozkaz zastrzelenia sekretarza PPR został wydany po przeprowadzonym wywiadzie, co wskazuje, iż nie był on wydany pochopnie i miał zasadne podstawy.

Wymowa omówionych dowodów pozwala, zdaniem Sądu Najwyższego, na stwierdzenie, że dowody te mają charakter istotny i powinny zostać uwzględnione w toku rozważań nad merytoryczną oceną zasadności wniosku o stwierdzenie nieważności wyroku wydanego wobec S.K. odnośnie do czynu kwalifikowanego z art. 1 § 2, § 3 Dekretu 16 listopada 1945 r., co słusznie podniesiono w zażaleniu. Dowody te już na tym etapie postępowania mogą wskazywać na możliwość zmiany jednoznacznego tonu wypowiedzi Sądu pierwszej instancji w zakresie przedstawionych ustaleń. Nie uwzględnienie tych dowodów przez Sąd pierwszej instancji, skutkujące niepełnością postępowania dowodowego tzw. błąd braku, spowodowało konieczność uchylecia postanowienia na podstawie art. 438 pkt 3 k.p.k., tylko w zakresie wskazanego czynu i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, również w celu zachowania instancyjnych uprawnień stron postępowania.

Sąd pierwszej instancji rozpoznając ponownie sprawę powinien dokonać szczegółowej i wnikliwej analizy wszystkich dowodów znajdujących się w aktach sprawy historycznej i unieważnieniowej, uwzględniając również treść orzeczeń wydanych na podstawie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego wobec bezpośrednich wykonawców rozkazu likwidacji W. G., a merytoryczne orzeczenie prawidłowo uzasadnić, zgodnie z wymaganiami procesowymi. Każdorazowa ocena tego, czy wystąpiła rażąca dysproporcja dóbr

należy bowiem do sądu orzekającego, oceniającego całokształt stanu faktycznego sprawy.

W pozostałym zakresie zaskarżone postanowienie utrzymano w mocy, a rozstrzygnięcie tej treści związane było z formalnym zaskarżeniem całości postanowienia, choć podniesieniem zarzutów tylko do wskazanej części orzeczenia Sądu pierwszej instancji.

W końcu rozważań, Sąd Najwyższy uznał za stosowne odniesienie się do określonego w zażaleniu dowodu w postaci relacji krewnego W. G., wskazującej na jego przypuszczenia co do możliwości zaplanowania i wykonania zabójstwa W. G. przez osoby związane z ówczesnymi organami porządku publicznego. Dowód ten nie był przydatny dla rozważań w przedmiocie wniosku, gdyż w świetle zgromadzonego już materiału dowodowego ta wersja przebiegu zdarzenia, poza wskazanym oświadczeniem, nie zyskała żadnego wsparcia dowodowego.

Z tych względów postanowiono jak na wstępie.

kc